

Hyvinvointi vähentää rasismia

■ AKI ALANKO

Vesa Puuronen: *Rasistinen Suomi*. Gaudeamus 2011.

Rasismi eli eri syistä eri väestöryhmiin kohdistuva syrjintä on valittavan yleismaailmallinen asia, joka on käytännössä yhtä vanha kuin ihmiskunta. Näkyvintä rasismia on esiintynyt siellä, missä on ollut erityisen paljon valtaväestöstä poikkeavia etnisiä ryhmiä, mutta rasismi on saattanut olla myös pienen hallitsevan vähemmistön valankäyttöä, kuten aikoinaan rotuerottelu Etelä-Afrikan tasavallassa. Ihonvärin lisäksi monet muutkin tekijät, kuten uskonto, saattavat antaa aihetta rasismille.

Suomessa ei ole ollut – eikä ole vielääkään – kovin runsaasti erilaisia etnisiä ryhmiä. Silti rasismia on myös suomalaisessa kulttuurissa ja sillä on oma historiansa. Suomessa rasismia onkin tutkittu yllättävän paljon; aihetta käsittelevää kirjallisuutta on julkaistu yksistään viimeisen kymmenen vuoden aikana pitkälti yli toistasataa nimikettä. Tästä joukosta voidaan mainita muun muassa sellaiset teokset kuin Karmela Liebkindin toimittama *Monikulttuurinen Suomi: etniset suhteet tutkimuksen valossa* (2000), Kaija Heikkisen ja Raisa Simolan toimittama *Monenkirjava rasismi* (2003) sekä Suvi Keskinen, Anna Rastaan ja Salla Tuorin kokooma *En ole rasisti, mutta...: maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä* (2009).

Runsaan kirjallisuustarjonnan vuoksi kaivataan kokoavaa esitystä, kenties myös ajankohtaista pu-

heenvuoroa rasismista 2010-luvun alun Suomessa. Itä-Suomen yliopistossa sosiologina työskentelevän tohtori Vesa Puurosen teos onkin tässä suhteessa kuin tilaustyö, joka osuu tällä hetkellä vallitsevan rasismi-keskustelun ytimeen, kuten Maila-Katriina Tuominen toteasi 31.5.2011 *Aamulehdessä*.

Ei mieltä ylentävää luettavaa

Puuronen lähtee liikkeelle rasismien tutkimuksen historiasta ja rasismien tämän hetkisten muotojen esittelystä. Niin sanottu vanha rotupohjainen eli biologinen rasismi on korvautunut uudella eli kulttuurirasismilla, jossa syrjinnän perusteeksi riittävät eri kieli, kansallisuus ja muut valtaväestöstä erottavat tekijät. Sitten Puuronen suuntaa näkökulman Suomeen tuoden esiin venäläisiin ja saamelaisiin kohdistunutta rasismia. On erittäin perusteltavaa ottaa käsittelyyn juuri nämä kansallisyhymät, mutta kirjan otsikon ollessa ”Rasistinen Suomi”, olisin kaivannut vähän selvemmin esiin kirjoitettuja perusteluja siitä, miksi muita rasistista kohtelua saaneita kansallisia vähemmistöjä ei ole käsitelty omana lukunaan, vaikka näihin viitataan myöhemmissä rasismien, poliisin ja oikeuslaitoksen sekä käytännön politiikan yhteyksiä käsittelevissä luvuissa. Tässä yhteydessä perussuomalaisten kansanedustaja Jussi Halla-aho saa erityishuomiota blogikirjoituksillaan. Kirja päättyy ei-rasistista, monikulttuurista yhteiskuntaa tarkastelemaan lukuun, jossa pohditaan, mitä tällainen tarvitsisi toteutuakseen ja onnistuakseen.

Henkilölle, joka ei ole pitänyt Suomea rasismien kärkimaana, Puurosen tutkimus ei ole miellyttävää luettavaa. Tekstissä tuodaan

seikkaperäisesti esiin, miten venäläissyntyiset lapset saavat kuulla ”ryssittelyä”, ja jotkut venäläisäidit suorastaan välttävät äidinkielenä puhumista lasten kanssa julkisilla paikoilla välttääkseen negatiivisia katseita. Venäläiset kohtaavat syrjintää työelämässä ja tutkimusten mukaan peräti kolme neljäsosaa venäläislähtöisistä keskiasteen opiskelijoista haluaisi eristäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta. Vähintään yhtä huolestuttavaa on lukea, että yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa on yhä sallitumpaa ilmaista ”avointa venäläisvihaa”, eikä akateemisissa piireissä aina tunnisteta ryssä-sanan käyttöön liittyvää loukkaavuuden vaaraa.

Saamelaiden tilanteesta ei anneta paljon valoisampaa kuvaa. Puuronen katsoo, että saamelaisilla on omiin aluemaihinsa vanha luovuttamaton oikeus, jota valtio ei ole vielääkään myöntänyt heille takaisin. Kielellisen ja sosiaalisen aseman parantamiseen tähdenneistä laeista huolimatta saamelaisväestön kulttuurinen kansanmurha jatkuu, sillä saamelaiset saavat yhä rajoitetusti koulutusta ja palveluja omalla äidinkiellään. Lapissa valtaväestö suhtautuu alueen maakuntalehtä myöten saamelaisiin vähättelevästi ja halveksivasti, ja saamelaiset saavat tehdä tosissaan työtä heille lainsäädännöllisesti kuuluvien oikeuksien saavuttamiseksi. Tässä tulee samalla esiin niin sanottu rakenteellinen rasismi, joka syntyy viranomaistoinnasta eikä sitä aina edes tunnusteta rasismiksi. Yhtenä valopilkkuna tilanteessa on toki se, että uusi varttuva sukupolvi ei alistu enää helposti vähätteleyn, vaan on valmis taistelemaan oikeuksiensa puolesta.

Runsaat haastattelusitaatit dokumentoivat rasistista kohtelua, jo-

ta venäläiset ja saamelaiset ovat saaneet osakseen. En kiistä näiden kokemusten todenperäisyyttä, mutta mielestäni tässä piilee vahva yksipuolistamisen vaara. Kuten Antti Blåfield toteaa omassa arvostelussaan (*Helsingin Sanomat* 4.4.2011), suomalaisten suhtautuminen venäläisiin ei voi olla kaikissa tapauksissa niin kielteistä kuin kirjassa annetaan ymmärtää. Venäläisten ja saamelaisten saaman rasistisen kohtelun historiallisia perusteita on toki dokumentoitu onnistuneesti. Erityisesti ”ryssävihan” taustalta on helppo löytää entinen alamaissuhde Venäjään, maan kanssa käydyt sodat ja alueelliset pakkoluovutukset, jotka ovat kylväneet joissain tapauksissa katkeruuden siemeniä näihin päiviin asti.

Rasismien ulottuvuus

Rasistinen rikollisuus on rasismin nimissä harjoitettua rikollisuutta, joka kohdistuu vainottuun vähemmistöön. Tästä rikollisuudesta puhutaan nykyään myös viharikollisuutena. Puuronen tuo hyvin ansiokkaasti esiin sen, että poliisin tulisi panostaa rasististen rikosten ratkaisemiseen. Tämä lisäksi vähemmistöjen turvallisuuden tunnetta ja luottamusta suomalaisiin viranomaisiin. Aina näin ei valitettavasti tapahdu, eivätkä tuomioistuimet kykene juridiseen objektiivisuuteen kaikissa päätöksissään. Kun läheskään kaikki rikollisuus ei tule ilmi, herää kysymys, eikö maahanmuuttajia ole riittävästi valistettu heille kuuluvista oikeuksista vai pelkäävätkö he mahdollisia kostoja, jotka aiheutuisivat rikosilmoituksista. On surullista ja hämmentävää lukea, että meikäläiset rasistiset ryhmät ovat osanneet tehtailla tekaistuja syytöksiäkin ul-

komaalaisia vastaan.

Suomalaisen politiikan tasolla rasismi ilmenee tällä hetkellä muun muassa äärioikeistolaisina pikkupuolueina, jotka ovat ohjelmajulistuksessaan avoimen ulkomaalaisvastaisia. Puuronen siirtää näkökulman välillä ulkomaalaisvastaiseen poliittiseen diskurssiin eurooppalaisessa mittakaavassa, mikä on mielestäni tässä yhteydessä hieman tarpeetonta. Eduskuntatasolta hän on löytänyt joka tapauksessa onnistuneesti kaksi keskustelua, joista toinen on rajoittavan turvapolitiikan diskurssi ja toinen humanistisen maahanmuuttopolitiikan diskurssi. Ensin mainitussa turvapaikanhakijat nähdään uhkana ja rasitteena. Humanistisen maahanmuuttopolitiikan diskurssissa heitä tarkastellaan puolestaan pakolaisuuteen joutuneina ihmisinä, jotka sopeutuvat ja pystyvät työntekoon vastaanottoaassa, jos heille vain annetaan mahdollisuus. Tässä näkökulmassa maahanmuuttajat nähdään siis potentiaalisena rikkautena.

Tämänhetkistä maahanmuutokeskustelua ei voi ohittaa ilman perussuomalaista kansanedustajaa Jussi Halla-ahoa, joka on noussut bloginsa myötä melkoiseksi auktoriteetiksi nykyisessä maahanmuutokeskustelussa. Puuronen tarkastelee kriittisesti Halla-ahon kirjoituksia ja on nähnyt ihailtavaa vaivaa löytääkseen teksteistä ristiriitaisuuksia, jotka ovat kumottavissa selvillä tutkimuksellisesti havaituilla faktoilla. Tässä yhteydessä olisin myös toivonut Puuroselta, että hän olisi käyttänyt vieläkin näkyvämmiin tiedettä omien teesiensä tueksi. Pidän hyvänä asiana, että Puuronen ei pelkää arvostella Halla-ahoa, vaan antaa tälle myös

tunnustusta esittäessään, että Halla-aho on oikeassa kritisoidessaan suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa ja tuodessaan esiin tällä hetkellä vaikuttavia asenteita. Halla-aho kiistää olevansa rasisti, mutta negatiivinen ja rodullistava kirjoittaminen maahanmuuttajista liittää hänet lopultakin kulttuurisen rasismien harjoittajiin.

Kuten Ruotsissa keväällä tapahtuneet mellakat osoittavat, monikulttuurisuuden edistäminen etnistä erilaisuutta ylläpitämällä ei johdakaan aina yhteiskuntarauhaan, vaan hierarkkisointi ja eriarvoistaminen saattavat jatkua. Jyrkkä assimilointi eli sulauttaminen valtaväestöön ei ole tämän suotavampaa. Ehkä jonkinlainen kultainen keskitie löytyisi siitä, että asetetaan tavoitteeksi ns. universaalit ihmisoikeudet, joita vähemmistöön kuuluvien ihmistenkin olisi kunnioitettava etnisten erityispiirteidensä säilyttämisestä huolimatta. Vaikka kunniamurhat, naisten epätasa-arvoinen asema ja heidän sukuelintensä silpominen kuuluisivat oleellisesti johonkin vähemmistökulttuuriin, niitä ei voi sallia universaalien ihmisoikeuksien nimissä.

Teoksen lopussa Puuronen päätyy samaan johtopäätöksen kuin Janne Kivivuori *Rikollisuuden syyt*-teoksessaan (2008). Paras keino hänen mielestään ei-rasistisen monikulttuurisen yhteiskunnan luomisessa olisi kääntää kurssi nykyisestä epätasa-arvoa lisäävästä yhteiskuntapolitiikasta takaisin tuloeroja vähentävään vero- ja sosiaalipolitiikkaan. Kun palattaisiin hyvinvointivaltioajatuksen, hyvinvointia jaettaisiin tasaisemmin myös huono-osaisille. Näin he eivät rekrytoituisi yhtä helposti rasistisiin ryhmittymiin ja ilmaisisi kat-

keruuttaan rotuvastaisilla aggressi-
oilla. Voisivatko ratkaisun avaimet
löytyä myös suvaitsevuuksi lisää-
västä kansalaiskasvatuksesta, jos
sen eteen vain nähtäisiin yhteis-
kuntapoliittisesti vaivaa?

Kokoava ajankohtaispuheenvuoro

Puuronen ei ole otteiltaan ”hyssyt-
telijä” eikä silittle myötäkaraan
suomensuomalaisia. Hän tuo esiin
asioita, joista valtaväestöön kuu-
luvilla ei ole kokemuksia. Rasismi
saattaa olla usein meissä itsessäm-
mekin niin sisällä, että sen läsnä-
oloa ja vaikutusta ei yksinkertai-
sesti tiedosta. Pidän erityisen ansi-
okkaana Puurosen näkemystä, että
maahanmuuttajat ja muut vähem-
mistöryhmät eivät voi uhata yhte-
näistä suomalaista kansallista kult-
tuuria, koska mitään sellaista ei ole
olemassakaan! Suomalaisessa kult-
tuurissa vallitsee selviä paikkakoh-
taisia eroja, jotka ovat kenen tahan-
sa tunnistettavissa.

Teos on hyvin kirjoitettu, käsit-
telyltään selkeä ja johdonmukai-
nen antaen äänen myös kansalli-
siin vähemmistöihin kuuluville ih-
misille. Kirja ei välttämättä avaa uusia
näkökulmia aiheeseen, mutta se
tuo hyvää ja havahduttavaa ajatelta-
vaa. Kun pääotsikko on niinkin laaja
kuin ”Rasistinen Suomi”, tarkastelu-
näkökulman olisi voinut ulottaa vä-
hän perusteellisemmin muihinkin
kansallisiin vähemmistöihin kuin
suomenvenäläisiin ja saamelaisiin.
Kokoavana ajankohtaispuheenvuo-
rona kirja täyttää kuitenkin onnis-
tuneesti tehtävänsä.

**Kirjoittaja on filosofian maisteri ja
vapaa toimittaja ja kriitikko.**